

testo, takó, da je imel skoraj vsako leto drugo lice (ali je mar zdaj kaj boljše?); dobili smo tisti baš, stoprv in nego; nij, nej in né; živnije, živalij, hiža i. t. d., i. t. d. Kakor krtje glist iskali so starih besed in oblik, in kar je kateri našel v svojej modrosti in učenosti, hitro na prodaj! In pisatelji — kedó bo prej! — vsi za njim. To je bil razvoj, to je bilo napredovanje! — kar je bilo lani še sveta resnica, to se je letos zamétalo. Uboga slovenščina bila je predmet, na katerem je vsak poskušaval in izkazoval svojo učenost; ž njo se je vse smelo, kakor s podganami in privajenimi zajčki, katere imajo učenjaki za grde „vivisekcije“ . . . Drugi národi so imeli svoje nove ideje, iznajdbe; mi svoje vedno nove oblike in besede.

In kaj je vsemu temu nasledek? Da dandanes nimamo slovenskega jezika, enotnega slovenskega jezika. Dva časnika, dva pisatelja ne pišeta enako. Kaj pravim? Isti pisatelj piše danes takó, jutri takó . . . Kakó moremo po pameti zahtevati, da naj se vsak človek vedno in vedno jezika uči? Komaj se je privadil te in te novoskovane besede, te nove oblike, že jo je izpodrinila druga! Še človek, ki se je nekoliko učil, mora tû pa tam ugibati, ko bere slovenske liste in knjige, kaj pomeni ta in óna beseda, kaj hoče s to čudno zavijačo reči učeni ali na pol učeni pisatelj. Poskusi, beri dva, tri slovenske liste zaporedoma od konca do kraja, nekako čudno se ti bode začelo mešati po glavi, kakor da bi se ti bližala — morska bolezen . . .

Ali se torej ustavljam napredovanju v jeziku, hočem li, da pišimo še danes, kakor se je pisalo pred tridesetimi leti? Bog ne daj! Napredka, razvoja je treba povsod, tudi v našem jeziku. Trebiti je bilo treba iz njega, kar je očitno napačnega, grde, tuje besede nadomestovati z domačimi; čistiti je bilo treba jezik, gladiti in bogatiti; kovati je bilo treba tudi novih besed novim pojmom. Ali vse to je bilo treba delati polagoma, zmerno, s pametjo. Pri nas se je vse pre naglilo in jezik je predelaval, kdor je utegnil, vsak po svojih načelih, časih pa tudi braz načel . . . Imamo pa tudi móž, ki so korenito izobraženi, učeni jezikoslovci, poklicani, da nam pospešujejo jezikov razvoj po njegovih zakonih, a ti poslušajo samo svojo bistrournost brez ozira na življenje, na dejanske potrebe; pregloboko nam orjejo in v svojej gorečnosti nam potrebijó in izmečejo s plevelom vred mnogo dobro rastlino. Brez potrebe nam vrivajo stare (jaz bi še dostavil: in mnogo nove, umetne) besede in oblike, katerih poprijeti se nam ni móči. Njih delovanje je predoktrinarno, zatorej neplodno, da mnogokrat celó škodljivo . . .

Da takó, kakor dozdam, ne moremo in ne smemo dalje delati sè slovenskim jezikom, da je skrajni (to je g. Stritar rekel že pred štirimi leti!) čas, kreniti na drugo, boljše pot, ako nečemo, da gre vse narazen, da izgubimo še to, kar smo si s tolikim trudom pridobili in priborili, da se mora nekaj storiti, ako hočemo svojemu jeziku, svojej književnosti zagotoviti obstoj, — to je, meni vsaj, dognana, jasna resnica . . . Složno nam je treba delati, po istih zakonih, da si ustvarimo pravi, enoten slovenski jezik!“

Nekoliko izrekov Bóris Miránovih.

(Nabral in uredil A. Gradišnik.)

Uvodna opómnja.

Kdó izmej razumnikov slovenskih ne bi znal za duhovitéga lirika Bóris Mirána, za veččega kritika in mičnega pripovedovalca Josipa Stritarja? — Ta móž je upravljal važnosti v novejšej naši književnosti. S časom, ko je on na Dunaji jel izdajati sloveč svoj „Zvon“, pričela se je našemu slovstvu — rekel bi — nova dóba. Oni, ki bode našemu národu spisal književno zgodovino, océniti bode imel Stritarja ko knji-

ževnika in možá, ki je mnogo, mnogo uplival na lep zdanji razcvit slovenske naše lepovednosti.

Stritar ni se bal boja, za svoje ideje, vedno se je možato boril; on nam je prav uzor značajnega možá. Sevéda je moral marsikaj trpeti, ter marsikatero grenko pogoltniti, a dosledno je ostal zvest svojemu idealu, svojim načelom. A ravno ta boj potisnil mu je v roke peró dokaj ostro in uničujoče: šibal in grajal je v svojih „pogovorih“ — literarnih in drugih — vse, kar se mu je graje vredno zdelo, udrihal je po vsem, kar se mu je videlo pogubno in škodljivo naše narodnej individualiteti in darovitosti ter ni se ustrašil, povedati zmirom gole resnice.

Slovenski učitelj ima sveto nalogo in dolžnost, da si priučí — kolikor možno — svojega roda književnost. Domače pisatelje naj pred vsem pozná, njih umotvore naj pregleduje, na domačem slovstvenem polji naj mu bodo znane vse znatnejše cvetice. Ko je dosta upoznal te, potem še le naj zahaja polagoma v tuj log, ter si ondi natrga cvetke, kolikor in katere mu so po všeči. Osobito naj vsak zaveden slovenski učitelj pozná Stritarjeve spise, kateri so pisani prav lepó v milej nam materinščini. Koliko lepih, tehtnih naukov je nagromadenih v njega raznih pogovorih in pesnih! Vsak razumnik bode z veseljem čital njegove lepe spise, ter zasledil v njih kôpo koristnih mu migljajev v dejansko uporabo, — vzlasti pa še učitelj, národni učitelj.

Zbral sem več važnih Stritarjevih izrekov, ter je podajam tù v občo presôjo. Vem, da je večina č. bralcev že to vse čitala, a dobra stvar mora se čitati čestokrat, sicer ne zasluži, da se sploh čita. Ti izreki so skoraj za vsem vzeti iz Miránovih pogovorov v raznih letnikih dunajskega „Zvona“; kjer se pa to ni zgodilo, podstavljen je reku vír. Uredil sem je takó, da se nahajajo pod I. tisti, ki se nanašajo na vzgojo in pouk, v obče; pod II. tisti, ki se tičejo jezika in slovstva našega ko sploh našega nár. razvoja; pod III. oni, ki omenjajo rodo- in domoljubja in naposled pod IV. pa so navedeni taki reki, ki so obče poučljivi. Ako bode mala ta zbirka ugajala našemu čitateljstvu, priredim morda še drugo. Te zbirke namen pa je posebno ta, opozoriti č. g. sodruge na B. Mirána proizvode ter vnemati je, da se lotijo čitanja njega zanimljivih in poučnih spisov.

Primerneje te zbirke ne morem pričeti nego takó, da jej na čelo postavim naslednje Stritarjeve besede:

„Ako bi se mi posrečilo, da spišem kaj, kar bi z veseljem bralo ljudstvo, kar bi mu ogrevalo in blažilo srce, zadovoljen bi bil; ako bi pa dosegel še to, da bi moje spise mogel sem ter tjà v roko vzeti tudi izobražen človek: potem bi se mi izpolnila zadnja želja: mogel bi se tolažiti, da nisem živel zastonj.“

„Zvon“, I. 1876., letnik II., list 10. v spisu: Mir in sprava.

I.

Delati za mladino, to je vzvišen, svet poklic, za katerega so izvoljeni samo najboljši, najblažji možjé.

Kdor hoče biti dober učitelj, treba mu je, da se zna zamisliti nazaj v svoja mlada leta, kako je bilo, ko je on sedel v šolski klopi, kaj mu je bilo najtežje razumeti, kaj mu je prizadelo največ preglavice, kaj ga je veselilo in kaj mu je bilo neprijetno, dolgočasno.

Primeri se lahko, da v klopi sedí mladič, bistra glavica, ki že zdaj duševno pre-sega svojega učitelja. Ali ti, ki si, ali meniš, da si taka bistra glavica, sedi vendar mirno in poslušaj; počakaj, potrpi, saj kdaj pride čas, da okusiš in uživaš sladkost učiteljevanja, čas, ko bodeš imel priliko razlagati svojo modrost in učenost strmeči mladini. Tedaj ti bode moči razsojati, kaj je prijetneje, učiti se ali poučevati. Jaz bi skoraj stavil, da potem, ko bodeš okusil oboje, porečeš: prvo! Zdaj tega še ne moreš verjeti.

Po pravici se o vsaki priliki poudarja, da je mladina upanje naše; naravno je torej, da vsak rodoljub skrbno svoje oko obrača nánjo.

Človek se ni razvil v naravnem ravnotežju in soglasji; za umom mu je zaostalo srce! Kaj je um brez srca! Ravnotežna morata biti, v enaki meri razvita: to je prava človeška omika. Um je storil svoja čuda, zdaj naj svojo stori — srce! „Ljubi svojega bližnjega kakor samega sebe“! najlepša beseda, kar jih je bilo govorenih v človeškem jeziku, ta beseda se še ni uresničila; uresniči se naj, in človeštvo bode na vrhuncu svojega razvoja; doseglo bode svoj poklic, svoj namen.

Plemenitost nam bodi gaslo vsakemu záse, plemenitost naj uči, budí, širi mej svojimi brati vsak izmej nas, komur je dano stopiti iz ozkega zasebnega okrožja ter javno delovati in govoriti.

Zvesto opazujoč naše duševno življenje in gibanje, naše namere in prizadeve, vidim, čedalje bolj jasno, da se razvija in širi tudi pri nas, in zlasti pri nas, nek duh, kateri se mi vidi poguben, ako prevlada Materijalizem se širi pri nas, ponosno dviga svojo glavo, svoje lice kaže o belem dnevu in to posebno mej našo mladino. To je žalostno, težko mi je, ali beseda mora na dan. Ako se popači naš mladi rod, kam naj potem stavimo svoje upanje? Ako se že v mladosti, v dobi blagega navdušenja za vse, kar je lepo, plemenito, vzvišeno, smeši vse, kar je bilo človeštvu od nekdaj sveto, kar ga je povzdignilo na zdanjo stopinjo in kar mu edino more zagotoviti vedno lepšo prihodnost — in to je, da rabim eno besedo: idealizem v različnih podobah, vendar bistveno vedno eden in isti — ako se mladina odpové idealizmu, ako nima on več svojega dóma v mladih srcih, kje naj si ga išče!

Naša mladina je po večini premalo idealna, národnost, domoljubje ni ji takó sveta stvar, kakor je bila nekdaj nam . . . Skromnosti živo pogrešamo pri zdanji naši mladini!

Pameten človek — po moji misli — ne more, da bi ne bil skromen, saj on in samo on živo čuti, naj si še tako prizadeva, zadostovati svojim dolžnostim in zahtevam, katere se stavijo poštenemu, izobraženemu in blagemu človeku, kako daleč zaostaje za svojim uzorom. Napihnene so samo puhle glave; ošabni prevzetni so samo ljudje, ki so se nekaj malega naučili, pa menijo, da imajo že vso učenost in vednost v svoji oblasti.

Prava skromnost se prav dobro vjema z nekim pametnim ponosom.

Mladini naši priporočam nekoliko več ukaželja, pridnosti in skromnosti, a ravno toliko menj površnosti, domišljavosti in samosvestja.

Dobrih in slabih kalí prinese človek sè seboj na svet, ta več dobrih, on več slabih, kakor jih je podedoval po svojih roditeljih, dedih in pradedih. Skoraj nepotrebno se mi zdí izrečno poudarjati, da se to mnenje, ki ga vednost uči, izkušnja potrjuje, po polnem vjema z naukom sv. pisma, ki pravi, da je človek po božji podobi ustvarjen, a da je ta božja podoba nekako otemnela v njem po izvirnem grehu.

Otemnelo božjo podobo bolj in bolj oživljati in izraževati v človeku, bolj in bolj podobnega delati ga Bogu, to je naloga odgoji, pravi dosledno vérník; isto, samo z drugimi besedami, zahteva od nje posvetni učenjak (v mislih imam pravega pedagoga), ki trdi, da je odgoji namen „očlovečevati“ človeško stvar, ki je moralno še indiferentna; to je: razvijati in vzobraževati otročjo dušo, da se bliža bolj in bolj uzoru, katerega smo si ustvarili o človeku. Ta človeški uzor je samo drugo imé za ono božjo podobo.

Visoka torej in sveta je odgoje nalogal! Vzbujaati, razvijati in gojiti v mladi duši dobre, plemenite kalí, slaba, podla nagnjenja zatirati, zaduševati in iztrebljati: to je, kar more in mora prava odgoja.

Ali naj morebiti ljudska šola samo poučuje otroke v branji, pisanji in poštovanji ter nekaterih drugih prvotnih predmetih, podaje jim samo orodje, katero se lahko rabi v slabo kakor v dobro? Če je tako, bilo bi skoraj bolje, da jih zapremo, kar jih imamo, ne pa, da bi z velikimi troškimi še dan na dan družih zidali! Kdo pa naj potem odgojuje mladi ród, če ne šola, ko hiša tako žalostno izpolnuje svojo sveto dolžnost?

Poleg poučevanja naj torej ljudski učitelj tudi odgojuje mladino, odgojuje z besedo in zgledom v šoli in z dobrim berilom, katero ji podaje ali priporoča za dom.

Javnih razmer si ne moremo uravnati po svojih željah, da bi si mogli vsaj učilnice osnovati po svoje! Tudi tega ne moremo: uboga pastorka je slovenščina v naših šolah, gospodinja in gospá je „pisana mati“.

Res je sicer, vsaj meni se tako zdí, da bi se tudi v sedanjih okolišnih in razmerah lahko več storilo za slovenščino, ako bi se vselej in povsod poučevalo s pravim razumom, z ljubeznijo in navdušenjem.

Slovenci imamo do zlataj malo izvirnih knjig za mladino; tudi tû si pomagamo kolikor moremo, s prevodi iz nemškega. Ali tudi prevodov imamo premalo, in še ti, kar jih imamo, niso vsi dobri. Eden ne vé izbrati si za prevod pravega, dobrega izvirnika, drugi ne zna prevajati, tretjemu se pripetí oboje. . . . „Zvonovi“ bralci pač vedó, kako krepko poudarjam jaz o vsaki priliki izvirnost; v slovstvu za mladino niso tako stroge moje zahteve. Lepo bi bilo res, ko bi nam tudi na tem polji vstal mož — in zakaj bi ne? — ter iznenadil nas z lepimi pesmami, povestmi in poučnimi spisi za mladino. Jaz vsaj bi bil takega moža vesel; hvalil bi ga in slavil bolj, nego ko bi mi poslovenil Enejido, nebeško komedijo in za nameček še vso Klopstokovo Mesijado. (Dalje prih.)

Šolske knjižnice.

„Učitelj pospešuj branje
mej ljudstvom!“

Komur je mar, da se prava in zdrava omika širi mej našim národom, je gotovo veselo pozdravil v novejših šolskih postavah naredbe, v katerih naučno ministerstvo zaukazuje, da naj se v vsakem šolskem kraji ustanóvi šolska — oziroma ljudska knjižnica. — Namen ljudskih knjižnic pa je: „Po dobrih knjigah širiti pouk in po krščanski omiki kazati Slovencem pot do višega duševnega in časnega blagostanja. Pravi — za blagor národa, vneti rodoljubi so jeli to prekoristno napravo pridno pospeševati; — a bodi Bogu potoženo — ne povsod! Znano mi je iz lastne izkušnje, da so se osobito v naši deželi pri mnogih prilikah protovili izobraženi možje ustanovitvi ljudskih knjižnic z izgovorom: „to prostemu ljudstvu ne donáša nikakoršnega dobička“. Pameten človek si mora pač misliti: „Ubogo ljudstvo! še te malenkosti ti ne privoščiijo!“ Poglejmo sosedne národe; koliko se pri njih za omiko storí — in kako malo pri nas! — Koliko je še šol po Slovenskem, ki nimajo svojih knjižnic, in če jih imajo, je v njih le prav pičlo število knjig, kar gotovo ne zadostuje današnjemu času in duhu. — Sveta dolžnost vsacega za ljudsko omiko vnetega národnega učitelja tedaj je, da povsod in pri vsakej priliki vplivne može vzbuja k ustanovitvi šolskih knjižnic, in da nevedno ljudstvo na tej poti poučuje. Tam pa, kjer bi se tej dobri napravi zapreke stavile, — bodisi iz hudobije ali pa iz